

MUISTIO

ASIA: Työ- ja elinkeinoministeriön sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteinen valiokunnalle lokakuussa 2011 antama selvitys hallituksen innovaatiopoliittisen selonteon toimeenpanosta.

Huomioita, kommentteja ja ehdotuksia selvityksen ja koko innovaatiostragiaprosessin johdosta erityisesti keksijätoiminnan näkökulmasta.

1. YLEISTÄ YRITYKSESTÄ SAADA AIKAAN ”KANSALLINEN INNOVAATIOSTRATEGIA”

Matti Vanhasen II hallitusohjelman mukaan Suomelle piti hallituskauden aikana laatia ”Kansallinen innovaatiostrategia”. Hallituskausi on päättymässä, eikä innovaatiostrategiaa vielä ole saatu valmiiksi. Nyt näyttää varmalta, ettei se lainkaan valmistu tämän hallituksen aikana. Tämä on tietenkin suuri pettymys varsinkin, kun aikaa on ollut monta vuotta ja paljon rahaa sekä virkamies- ja myös sidosryhmien aikaa on kulunut. Suomi ei ole kääntynyt nousuun innovaatiostrategian toteutumisen avulla, kun koko strategiaa ei ole saatu aikaan.

Hallitus ei ole antanut mitään selitystä, miksi strategiaa ei ole saatu aikaiseksi.

Tuloksena on ollut vain hallituksen innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle vuodelta 2008 sekä lokakuussa 2010 työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön eduskunnan vaatimuksesta laatima selvitys selonteon toimeenpanosta. Tämäkin selvitys on nyt vasta, selkeästi aikataulusta myöhässä, tulossa eduskunnan talousvaliokunnan käsittelyyn.

On syytä kysyä, miksi Suomella ei vielä ole innovaatiostrategiaa, joka antaisi raamit, suuntaviivat ja tulostavoitteet tulevaisuuden kilpailukykyämme kehittämisen kannalta ehkä tärkeimmälle toiminnalle?

Hallitus käynnisti Innovaatiostrategian laatimisen jo keväällä 2007. Kesällä 2008 hallituksen asettama ja Sitran silloisen yliasiamiehen Esko Ahon johtama ohjausryhmä antoi vuoden työn tuloksena dokumentin, joka oli otsikoitu ehdotukseksi Suomen innovaatiostrategiaksi.

Ehdotus sisälsi paljon hyviä ajatuksia, mutta ei kuitenkaan ollut mikään ainakaan sellaisenaan toteuttamiskelpoinen strategia. Tämän totesi mm. SKTY siitä suorittamassaan ja TEM:lle jättämässään katselmuksessa ja siihen perustuneessa lausunnossa. Niinpä asiakirja muuttuikin TEM:n jatkovalmistelussa hallituksen eduskunnalle vuonna 2008 antamaksi innovaatiopoliittiseksi selonteoksi.

Eduskunta käsitteli selontekoa hyvin perusteellisesti mm. sivistys-, tulevaisuus-, valtiovarain- ja lopuksi talousvaliokunnassa, ja sen perusteella eduskunta antoi

hallitukselle keväällä 2009 hyvin perustellun vastauksen, joka sisälsi myös suuren määrän merkittäviä kysymyksiä. Eduskunta edellytti lisäksi, että

- hallitus antaa talousvaliokunnalle vuoden 2010 kevään aikana selvityksen niistä toimenpiteistä, joihin se aikoo ryhtyä innovaatiopolitiikan linjausten täytäntöönpanemiseksi,
- innovaatiopolitiikan toteuttamisen edellyttämät resurssit turvataan ja
- tutkimusrahoitus nostetaan kohti 4:n prosentin bruttokansantuoteosuutta.

Hallitus ei kuitenkaan keväällä 2010, eikä koskaan, ole antanut eduskunnalle sen tässä asiassa edellyttämää selvitystä. Vasta syksyllä 2010 antoivat asiasta vastaavat ministeriöt TEM ja OKM selvityksen vastaamatta kuitenkaan eduskunnan kysymyksiin.

Meidän onkin syytä kysyä seuraavaa:

- Onko maan innovaatiostrategia todella niin vähäarvoinen asia, että hallituksen ei tarvinnut saattaa sitä vaalikaudella valmiiksi lupauksensa mukaisesti?
- Onko tämä tulkittava koko hallituksen kannaksi?
- Miksi selvitys tuli niin paljon myöhässä, että sen käsittely väkisin on siirtynyt vaalikauden viimeisiin istuntoihin juuri vaalien alle?
- Ehtiikö valiokunnan käsittelyn tulos enää vaikuttaa mihinkään nykyisen hallituksen tekemisiin? Tuskin.
- Siirtyykö koko asia ehkä tuleviin hallitusneuvotteluihin ja sitä kautta seuraavalle vaalikaudelle? Toivottavasti.
- Jääkö kansallinen innovaatiostrategia nyt kokonaan tekemättä? Toivottavasti ei.

Koko suuri, mutta hyvin vähän julkisuudessa käsitelty prosessi, johon on käytetty neljä vuotta ja valtavasti resursseja, ei ole ainakaan vielä johtanut sille asetettuun ja Suomen kannalta erittäin tärkeään tavoitteeseen. Teknologiaperusteisesta teollisuudesta elävä ja tunnettu Suomi, jossa luovalla taloudella on yhä kasvava merkitys on yhä ilman innovaatiostrategiaa.

Vaikka innovaatioasiat on vihdoin nostettu tärkeäksi hallinnon osa-alueeksi ja paljon merkittäviä osauudistuksia on pantu vireille ja osin toteutettukin, on pakko todeta, että hallitus on epäonnistunut ohjelmansa yhdessä tulevaisuutemme kannalta tärkeimmässä tavoitteessaan. Meillä EI ole innovaatiostrategiaa.

Kestävän innovaatiostrategian esimerkiksi vuoteen 2015 olisi pitänyt jo syntyä Ahon ohjausryhmän ehdotuksen, lukuisten sidosryhmien mm. SKTY:n katselmuksen ja lausunnon sekä viimeistään eduskunnan palautteen perusteella. Vaan ei syntynyt. Kuinka tämä on mahdollista?

2. YLEISTÄ KOMMENTTEJA SELVITYKSESTÄ

TEM:ssä laaditun selvityksen saatekirjeessä ministeriö ilmoittaa toimittavansa ”selvityksen kansallisen innovaatiostrategian toimeenpanosta eduskunnalle”. Tästä moni, joka ei ole asiaan tarkemmin perehtynyt varmaan olettaa, että Suomella olisi jo innovaatiostrategia, jota toimeenpannaan. Sama virheellinen ilmaisu esiintyy myös itse selvityksessä esim. sivulla 8, jossa todetaan, että ”Osaamisen ylläpitäminen ja vahvistaminen on innovaatiostrategian läpileikkaava tavoite”.

Tällaisia väärinkäsityksiin johtavia virheilmaisuja ei näin tärkeässä asiassa saa esiintyä. Eduskunnan talousvaliokuntakin saattaa nyt luulla, että tavoitteena oleva innovaatiostrategia on nyt olemassa, minkä väärinkäsityksen TEM on ehkä ja toivottavasti vahingossa aikaansaanut.

Selvitystä ei saatekirjeen mukaan ole virallisesti edes saatettu pääministeri Mari Kiviniemen tietoon, vaikka eduskunta on edellyttänyt saavansa sen hallitukselta. Selvitystä ei myöskään ole saatettu työministeri Anni Sinnemäen tietoon, vaikka hän vastaa tärkeästä innovaatiopolitiikkaan liittyvästä osa-alueesta eli teollisoikeuksista, joihin eduskunta on vastauksessaan nimenomaisesti myös viitannut. Niitä on myös käsitelty mm. selvityksen sivulla 24 innovaatiokeskittymiä käsiteltäessä.

Kysymyksen edelleen:

- Onko siis koko muu hallitus sivuutettu asiassa?
- Voiko eduskunta hyväksyä tällaisen piittamattomuuden sen hallitukselta vaatimassaan toimenpiteessä?
- Onko pääministeri Kiviniemi ylipäätään tietoinen edeltäjänsä hallitusohjelmassa asettamasta tavoitteesta laatia Suomelle innovaatiostrategia?

3. KEKSINTÖTOIMINTA SELVITYKSESSÄ

Keksintötoimintaa ei selvityksessä käsitellä lainkaan, mikä käy ilmi jo sen yhteenvedosta. Selvitys on innovaatioprosessin vaikean ja keskeisen alkupään eli keksimistöiminnan osalta katastrofaalinen. Eihän voi olla olemassa innovaatioita, jotka eivät perustu edes jossain vaiheessa keksintöihin.

Selvityksestä ei löydy yhtään lausetta keksintötoiminnan merkityksestä, sen kehittämisestä tai keksijöiden aseman parantamisesta. Koko selvityksessä eivät kertaakaan edes esiinny sanat keksijä tai keksintö. Huomautamme myös, että ”Keksijä” ei ole Suomessa virallinen, tilastoissa esiintyvä ammatti. Keksijöitä on kuitenkin lukumääräisesti paljon, ja he ovat myös merkittävä äänestäjäryhmä. Suomessa myönnettiin mm. vv. 2000 – 2010 patenteja noin 5-10.000 yksityishenkilölle.

Keksintösäätiökin mainitaan vain kerran sivulla 42 käsiteltäessä yritystukimääritelmää. Sekin on sinänsä väärässä kohdassa, sillä Keksintösäätiönhan pitää sääntöjensä 2 §:n mukaan ”edistää suomalaista keksintötoimintaa ja keksintöjen hyväksikäyttöä”, eikä jakaa mitään varsinaista yritystukea.

Patentti- ja rekisterihallitus, jolla on innovaatioprosessissa hyvin merkittävä ja kansainvälisesti tunnustettu asema laadukkaiden suojamuotojen luotettavana tuottajana, on täysin sivuutettu. Kuntien roolista innovaatioprosessissa ei mainittu mitään. Teollisuus, joka on keksintöjen tärkein hyödyntäjä, on myös täysin jäänyt käsittelemättä.

4. SELONTEON KÄSITELY EDUSKUNNASSA

Eduskunnan tulevaisuus-, valtiovarain- ja talousvaliokunnat ovat lausunnoissaan sentään maininneet sanan keksintö.

Tulevaisuusvaliokunta mainitsee sanan keksintö vain käsitellessään USA:n muusta maailmasta poikkavaa ja koko patenttijärjestelmää hiertävää periaatetta, jonka mukaan ”patentin saa se, joka on ensin tehnyt keksinnön”. (Muissa maissa patentin saa se, joka on ensin hakenut patenttia). Valtiovarainvaliokunta toteaa, että ”Puutteena on pidettävä, että virallista keksintöalan koulutusta ei anneta yliopistoissa eikä ammattikorkeakouluissa”. Talousvaliokunta toteaa, että ”Merkittävä osa keksinnöistä jää mm. puuttuvan pääoman vuoksi vain suunnitelmiksi tai innovaatiot joudutaan myymään juuri siinä vaiheessa, kun ne alkaisivat tuottaa niin keksijälle kuin yhteiskunnalle”.

Kumpaankaan jälkimmäiseen kipeään ongelmaan valiokunnat eivät esitä ratkaisua, mutta ei niihin myöskään ole selvityksessä kiinnitetty mitään huomiota. Molemmat ongelmat pitäisi kiireesti ratkaista.

Koulutus ja pääoma ovat koko keksijätoiminnan kehittämisen ydinasiat. Pitäisi luoda keksijäin ammattikunta ja siihen valmistava koulutus.

USA:n muista poikkeava patenttijärjestelmä on ollut jo vuosikymmeniä kiistanalainen ja estänyt alan tärkeimmän kansainvälisen sopimuksen, Pariisin konvention harmonisoinnin. USA:n pitäisi taipua muun maailman järjestelmään, muuten asia ei koskaan ratkea. Ratkaisu on Yhdysvaltain presidentillä. Asia on kuitenkin erittäin vaikea, sillä siinä ovat vastakkain USA:n suurteollisuus ja muun maailman teollisuus ja keksijät.

Keksintösäätiö on yksityisoikeudellinen Kulttuurirahaston ja Tekniikan edistämissäätiön vuonna 1971 perustama säätiö. Se on jo monien vuosien aikana ollut kanava, jonka kautta valtion tuki keksijöille tai heidän perustamilleen yhtiöille sekä keksijätoiminnalle yleensä, käytännössä Suomen Keksijäin Keskusliitto KEKE ry:lle, on ohjattu.

Talousvaliokunta mainitsee Keksintösäätiön yhtenä monista innovaatiojärjestelmän perustoimijoista. Valiokunta katsoi, että ”nykyinen organisaatio edellyttää ehdottomasti selkeyttämistä. Yksityisen asiakkaan on vaikea hahmottaa, kuka vastaa mistäkin osa-alueesta. Lisäksi toiminnan koordinointi edellyttää tehostamista”. Selvitys ei kuitenkaan käsittele tätä myös keksijöiden kannalta erittäin tärkeää asiaa millään tavoin ainakaan Keksintösäätiön, puhumattakaan yksityisten keksijöiden osalta.

Tästä herää vakava kysymys siitä, mitä Keksintösäätiölle sen sääntöjen puitteissa pitäisi tehdä ja miten valtio jatkossa suuntaa keksijöille osoittamansa tuen, jota pitäisi moninkertaistaa ja sen saantimenettelyä tuntuvasti yksinkertaistaa? Onko yksityisoikeudellinen säätiö oikea organisaatio jakamaan valtion tukea? Todellinen ongelma on myös se, ettei säätiön sääntöjä ja hallintoa ole monesta yrityksestä saatu muutettua TEM:n toivomalla tavalla. Toinen kysymys on, tukeeko Keksintösäätiö kansantaloudellisesti viisainta kohtaa keksintö- ja innovaatioprosessissa. Kuten tunnettua, keksinnöt ovat herkässä alkuvaiheessaan alttiimpia kaikenlaisille häiriöille, ml. rahoituspulan. Nyt tätä alkuvaihetta ei tueta, vaan keksijän pitää tulla toimeen miten parhaiten taitaa. Uskomme, että moni tärkeä keksintö jää toteutumatta, suojaamatta, ja ottamatta käyttöön juuri tämän alkuvaiheen rahoitusvajeen takia.

Talousvaliokunta toteaa, että sivistys- ja tulevaisuusvaliokunnat ovat painottaneet ”tarvetta ottaa innovaatiotoiminnassa paremmin huomioon myös taide, kulttuuri, muotoilu ja luovat alat laajemminkin. Luova talous on nousemassa innovaatiopolitiikan olennaiseksi osaksi”.

Tähän on syytä lisätä, että keksinnöthän ovat itsestäänselvästi osa luovaa taloutta, koska ne ovat luomistyön tuloksia siinä missä sävellys, kirja tai maalauskin. Sitä paitsi luovan työn tekeminen, teosten esittäminen, ja niiden saattaminen yleisön saataville on aina perustunut erilaisiin keksintöihin, kuten soittimiin, äänentoistolaitteisiin yms. Näin keksinnöt ovat osaltaan lisänneet mahdollisuuksia luovan alan talouden kehittämiseen ja viime aikoina erityisesti sen nopeaan ja ennennäkemättömään kansainvälistymiseen.

Kun lähes kaikki luovan alan toimijat ovat käytännössä joko elinkeinon- tai ammatinharjoittajia ja kysymys on myös jo sangen merkittävästä vientialasta, tuntuisi luontevalta, että ala kaikkine lainsäädäntöineen olisi saman ministeriön ja hallintoviranomaisen piirissä kuin muukin elinkeinotoiminta.

Eduskunnan valiokuntien esiin nostamiin, ja edellä mainittuihin asioihin ei ministeriöiden selvityksessä ainakaan suoranaisesti oteta kantaa, mikä on hyvin erikoista ja keksijöiden kannalta erittäin valitettavaa.

5. KEKSINTÖTOIMINNAN MERKITYS JA KEKSIJÄN ROOLI INNOVAATIOPROSESSISSA

Voidakseen löytää ministeriöiden selvityksestä jotain itseään koskevaa, keksijän on sijoitettava itsensä joko innovaattoriksi, tutkijaksi, tuotekehittäjäksi tai yrittäjäksi. koska niistä innovaatiopolitiikassa puhutaan. Tämä on kuitenkin erittäin työläs prosessi, joka vaatisi jokaisen selvityksen osan auki avaamista ja erittelyä, mikä on ajankäytöllisesti täysin ylivoimainen tehtävä.

Keksijän rooli suomalaisen innovaatioprosessin ytimessä täytyy aivan erikseen käsitellä ja nostaa sille kuuluvaan asemaan.

TEM:n olisi tehtävä sellainen esitys, josta ilmenee

- mikä rooli keksinnöillä ja keksijöillä on Suomen innovaatiostrategiassa?
- mihin toimiin ministeriö/hallitus aikoo ryhtyä
 - a) keksintötoiminnan edistämiseksi?
 - b) keksijäkoulutuksen aikaansaamiseksi?
 - c) keksintötoiminnan rahoituksen moninkertaistamiseksi?
 - d) keksijöiden aseman parantamiseksi, verokohtelu mukaanlukien?

Koska hallituksen antama selvitys, sen enempää kuin sitä edeltänyt selontekokaan, ei sisällä mitään konkreettista keksijöiden toimintaan tai sen edellyksien parantamiseen tähtävää mainintaa tai ehdotusta, on syytä tuoda muutamilla lauseilla esille keksijän keskeinen rooli innovaatioprosessissa sekä toimintaan liittyviä ongelmia ja parannusehdotuksia edellä ehdotetun selvityksen pohjaksi.

- a) Strategiaan perustuvan innovaatiopolitiikan tulee tähdätä innovaatioprosessin eri osien tukemiseen ja edistämiseen, tällaisten prosessien määrän lisäämiseen ja tulosten hyödyntämisen eli kaupallistamisen edistämiseen.
- b) Innovaatioprosessi ideasta eli oivalluksesta tuotteeksi tai palveluksi markkinoille olisi hyvä tunnistaa ja selkeästi kuvata, jotta myös sen kipupisteet voidaan tunnistaa.
- c) Innovaatioprosessi on usein pitkä, vaivalloinen ja kallis sekä sisältää paljon ennalta arvaamattomia riskejä. Tämä koskee aivan erityisesti prosessin alkupäätä, jolloin jonkun ihmisen saamasta ideasta ehkä kehittyy keksintö tai muu luovan työn tulos.
- d) Riippuen siitä, onko luovan työn tulos kirjallinen tai taiteellinen teos, muotoilutuote vai keksintö, prosessi on alusta alkaen erilainen ja jokaista prosessia pitäisi käsitellä sille ominaisella tavalla.

Seuraavassa keskitytään keksintöä seuraavaan innovaatioprosessiin.

- a) Keksinnön tekee aina luonnollinen henkilö, joskus kaksi tai useampi yhdessä, ei milloinkaan organisaatio tai kone.
- b) Keksijä on keksintöön perustuvan innovaatioprosessin avainhenkilö. Hän yksin päättää, tehdäänkö keksinnölle ja mitä ja vain hänellä tai sillä, jolle hän on oikeutensa siirtänyt, on oikeus hakea keksinnölleen patenttia tai hyödyllisyysmallia. Kaikki muut ovat tukihenkilöitä, neuvonantajia, rahoittajia tai mahdollisesti liikekumppaneita.
 - a. Työsuhde- ja korkeakoulukeksintölait rajoittavat keksijän toimintavapautta, mutta eivät poista hänen asemaansa keksijänä eivätkä hänen keskeistä osuuttaan sekä keksinnön kehittämisessä että tuoton jakamisessa.
 - b. Ilman keksijöitä Suomessa ei olisi nyt eikä tulevaisuudessa toimivaa kilpailukykyistä teollisuutta eikä silloin myöskään vientiä eikä elinvoimaista kansantaloutta.
 - c. Tämän pienehkön, mutta kuitenkin tuhansien ihmisten panos on koko innovaatioiminnan kulmakivi.

- d. Keksijä vie hyvin usein keksintönsä innovaatioasteelle eli rakentaa toimivan prototyyppin ja luonnostelee patenttihakemuksen. Hän voi jopa rakentaa keksintöön perustuvan valmiin tuotteen ja osallistua sen kaupallistamiseen. Moni keksijä on myös ryhtynyt itse omalla riskillään yrittäjäksi ja monet jopa suurella menestyksellä.

Tämän yhteiskuntamme tulevaisuuden kilpailukyvyn selkärangan, keksijöiden, merkitystä toimintaedellytysten parantamista pitäisi innovaatiopolitiikassa/-strategiassa korostaa ja luoda sille toimivat ja merkittävästi nykyistä paremmat puitteet.

6. INNOVAATIOSTRATEGIAN KESKEISET LYHYEN JA PITKÄN TÄHTÄIMEN TAVOITTEET

Strategian pitäisi rohkaista ja kannustaa suomalaisia toimivien puitteiden varassa keksimään, tuomaan keksintönsä turvallisesti esille ja kaupallistamaan niitä. Suomi olisi parempi peittää keksinnöillä kuin lumella.

Joistakin uusista ja ehkä jo tehdyistä keksinnöistä voi hyvin hoidettuina varmasti kehittyä uusia Nokioita. Siitä on jo viitteitä olemassa. Niitä saisi mieluummin tulla kymmeniä, jotka sekä työllistävät suomalaisia eri puolilla maata, lisäävät investointeja että aikaansaisivat lisää vienti- ja lisenssituloja.

Innovaatiostategiassa nykytilan kuvauksen, tavoitteiden, keinojen ja mittareiden tulisi olla selkeät sekä yhteiskunnan, valtion ja kuntien, myöntämien resurssien tavoitteiden saavuttamiseksi riittävät.

Tällaisen strategian aikaansaaminen jää nyt tulevan hallituksen tehtäväksi. Sen aikaansaamisesta täytyy sopia tulevissa hallitusneuvotteluissa, ja strategian osapuolia tulee kuulla riittävästi lopputuloksen varmistamiseksi.

Keksijäyhteisöt tulevat esittämään ehdotuksensa Suomen innovaatiostategiaksi erityisesti keskintötoiminnan osalta.

Keksijäpotentiaalia Suomessa on aina ollut ja tulee olemaan. Sitä pitää myös valtiovallan ymmärtää riittävästi arvostaa, kannustaa, tukea ja hyödyntää.

Muuta tietä yritystemme, erityisesti teollisuutemme uudistamiseen, kansainvälisen kilpailukyvyn ylläpitämiseen ja siten koko kansantaloutemme toimivuuteen ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen pitkällä tähtäimellä ei ole.

Helsingissä 16.02.2011

Timo Kivi-Koskinen,
SKTY:n puheenjohtaja